

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Tukiliitto on valtakunnallinen jäsenyhdistystensä muodostama ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö, jonka kohderyhmään kuuluvat apua ja tukea asioiden ymmärtämiseen, oppimiseen ja arjen toimintoihin tarvitsevat ennen aikuisikää vammautuneet henkilöt sekä heidän perheensä ja muut läheisensä. Vastaamme lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin kohderyhmiemme näkökulmasta.

Ehdotuksessa hyvää ja säilytettävää on varsinkin se, että teknologisen ratkaisun käyttö perustuisi asiakaskohtaiseen yksilölliseen harkintaan.

Kun ehdotus kattaa teknologian hyödyntämisen laajasti sosiaalihuollossa, tulisi esityksessä huomioida ehdotettua enemmän myös sitä ohjausta, apua ja tukea, joka ei ole hoitoa ja huolenpitoa, vaan asiakkaan itsenäisten toimintamahdollisuuksien, osallisuuden ja itsenäisen elämän edistämistä, ja luoda sääntelyn osalta edellytyksiä teknologian hyödyntämiseen eettisesti ja asiakaslähtöisesti näissäkkin tilanteissa. Teknologisen ratkaisun käyttämisessä vammaispalvelulain 2 §:ssä tarkoitettujen vammaisten henkilöiden palveluissa on kaikilta osin huomioitava, ettei se saa heikentää vammaispalvelulain tarkoituksen toteutumista: tarkoitus on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä; tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden

toteutumista; ja turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

On hyvä, että esitysluonnoksessa huomioidaan se, että palveluiden toteutustavan valinnassa on aina huomioitava asiakkaan edun ensisijaisuuden periaate. Teknologisen ratkaisun käyttöönotossa tulisi huomioida, mikä toteutustapa asiakkaan näkökulmasta toteuttaa yksilöllisiä tavoitteita parhaiten sekä se, että mm. vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki tulee toteuttaa ensisijaisesti asiakkaan toivomalla toteutustavalla (VPL 18 §). Vaikka esim. turvaranneke tai kaatumisanturi voi joidenkin asiakkaiden kohdalla lisätä turvallisuuden tunnetta, toisten asiakkaiden kohdalla näin ei ole. Esimerkiksi monien kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla palveluissa tarvitaan ymmärryksen alueella vaikuttavien toimintarajoitteiden vuoksi usein nimenomaan toisen henkilön läsnäoloa myös turvallisuudentunteen näkökulmasta. Teknologian hyödyntämisessä tulee lisäksi mahdollistaa erilaisten laitteiden tai sovellusten kokeileminen ilman sitoutumista sen käyttämiseen ihmisen toteuttaman työn tai etäpalveluissa fyysisen kohtaamisen sijasta. Tällainen kokeileva toimintatapa mahdollistaa esimerkiksi vammaiselle henkilölle kokemuksen siitä, että teknologinen ratkaisu on hänen tarpeisiinsa sopiva.

Kehitysvammaisten henkilöiden palvelujen ja tuen sisältönä on hyvin usein ohjaaminen ja tukeminen kohti osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta, ei niinkään hoidollisten toimintojen toteuttaminen, vaikka niitäkin osana palveluja tarvitaan. Vuorovaikutukseen nojautuvia ohjaustyön interventioita voidaan hyvin rajallisesti korvata teknologisilla ratkaisuilla, eikä niitä tule käyttää tilanteissa, joissa vuorovaikutuksen onnistuminen ja sen aikaansaamat vaikutukset edellyttävät työntekijän fyysistä läsnäoloa. Kun taas teknologista laitetta käytetään korvaamaan esim. yöaikaista tarkastuskäyntiä, joka ei sinänsä sisällä vuorovaikutustilannetta, on olennaista, että havaintoihin myös pystytään reagoimaan viiveettä. Asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheistensä näkemysten palvelujen tosiasiallisista vaikutuksista ja teknologian hyödyistä tulisi ohjata näitä eri toteutuksen valintoja vahvasti.

Esityksessä todetaan, että asiakkaan yksityisyyttä kunnioitetaan teknologista ratkaisua käytettäessä. Kunnioittamisen lisäksi yksityisyys pitää myös pystyä turvaamaan. Pidämme tätä lähtökohtaa tärkeänä, ja sen asianmukainen toteutuminen edellyttää, että sosiaalihuollon henkilöstön osaamista ja tulkintatapoja eri perusoikeuksien toteutumisen punnintatilanteissa tulee lainsäädännössä ja valvontaviranomaisen ohjauksella selkeyttää. Esim. paljon apua, tukea ja turvallisuuden varmistamista tarvitsevien kehitysvammaisten henkilöiden palveluissa tulisi mahdollistaa ne tuen muodot, jotka kokonaisuutena arvioiden parhaiten toteuttavat asiakkaan ja ryhmämuotoisessa asumisessa asiakkaiden oikeuksia.

Teknologiset ratkaisut voivat joskus mahdollistaa itsenäisemmän toiminnan asiakkaan etu huomioiden. Tällaista voi olla esim. tuetusti asuvan henkilön toiminta kotonaan silloin, kun tarvitaan neuvoja ja ohjeita jonkin asian tekemiseen tai esim. aikataulun hallitsemiseen, eikä niinkään tukea ja ohjausta, joka tapahtuu vuorovaikutuksen ja yhteisen työstämisen keinoin. Tilanteessa on tärkeää kuitenkin huomata, että melko usein tuettuun asumiseen liittyy yksinäisyyttä, ja asumisen tukea toteuttava työntekijä voi olla lähes ainut ihminen, joka asunnossa käy. Vaikka käynnin sisältönä olisi kodin asioiden hoitaminen, voi sen tärkein merkitys asiakkaalle kuitenkin olla luottamuksellinen

vuorovaikutus läsnä olevan ihmisen kanssa. Toisaalta teknologisen ratkaisun käyttö voi olla erityisen perusteltua silloin, jos se mahdollistaa asumisen jatkamisen pysyvässä kodissa tuen tarpeiden muuttumisesta huolimatta. Tällainen voisi olla esim. lääkeshoidon toteuttaminen tukiasumisessa tai tietty terveydentilan etäseuranta, jos riittävän nopea reagointi on seurannan pohjalta järjestettävissä.

Teknologian hyödyntämisen arvioinnissa tulisi huomioida se, kuinka kriittistä kyseisen laitteen tai vastaavan hyödyntämisessä on sen käyttövarmuus. Joskus kyse voi olla lähes elämän ylläpitämisestä, ja jos niissä tilanteissa hyödynnetään vahvasti teknologiaa, on käyttövarmuuden takaajana oltava kuitenkin ihminen, ja muutenkin palveluntuottajilla tulee olla valmius viiveettä havaita häiriötilanteet ja reagoida niihin.

Kehitysvammalakea sovellettaessa on katsottu, että kotirauhan ja yksityisyyden suojan piirissä olevissa tiloissa ei voida käyttää ns. hoivakameraa. Ehdotuksessa ei esitetä muutoksia kehitysvammalakiin, vaikka ehdotuksilla voi arvioida olevan vaikutusta myös erityishuollon toteuttamiseen. Suhdetta kehitysvammalain säädöksiin tulee selvittää ja tarkentaa, sillä esimerkiksi välttämättömyyden arviointi hoivan ja huolenpidon näkökulmasta tässä esitysluonnoksessa eroaa erityishuollon sääntelystä.

Kohdassa 2 ehdotetaan käytön edellytykseksi sitä, että ”teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan tai muun henkilön yksityiselämän suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää”. Pykälän sisällössä tulee määritellä tarkemmin se, kenen näkökulmasta riittävä, sopiva ja edun mukainen hoidon ja huolenpidon tarve määritellään ja mitä pidetään välttämättömänä tässä mielessä. Nyt ehdotuksen muotoilu ja perustelut korostavat ammattihenkilön tekemää arviota huolenpidon tarpeesta, eivätkä ota kantaa siihen, miten asiakkaan itsemääräämisoikeus ja oikeus itsenäisen elämän toteutumiseen ovat osa tätä arviointia. Muotoilussa tulisi myös huomioida osallisuuden toteutumisen näkökulma hoidon tarpeisiin keskittymisen sijaan.

Pidätekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Pykälään esitetään perusteluja, joissa asumisyksikön yhteinen asukkaiden oleskelutila rinnastetaan esimerkiksi terveyskeskuksen odotustiloihin, eli käytännössä julkiseen tilaan. Perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 43/2010 vp s. 2). Olohuone, myös asukkaiden kesken jaettu, on nähdäksemme kotirauhan

piirissä oleva tila, josta asukkaat tyypillisesti esim. maksavat vuokraa. Käytännössä kotirauhan toteutumiseen ei aina päästä, vaan olohuoneeseen tulevat esim. työntekijät ja läheisensä asuntoon menossa ovat yksikön ulkopuoliset ihmiset, mikäli tätä tilajärjestelyä ei ole huomioitu yksikön suunnittelussa. Olohuoneessa oleskelun pitäisi tästä huolimatta olla varsin korkealla kynnyksellä sellaista, ettei teknistä valvontaa toteuteta muuta kuin aivan välttämättömissä terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa, joita ei voida ratkaista muilla keinoin.

Kehitysvammaisten ihmisten asumisyksiköissä yhteisessä oleskelutilassa tyypillisesti vietetään paljon aikaa, ja siellä voi olla asukkaita, jotka tarvitsevat joko terveydentilaan liittyvää jatkuvaa valvontaa ja ko. tilanteisiin reagoimista tai sitten lähes jatkuvaa ohjausta ajan viettämisessä toisten asukkaiden kanssa mielekkäästi ja turvallisesti. Näissä tilanteissa kameran tai muun vastaavan laitteen avulla tapahtuva valvonta ei useinkaan toteuta niitä tavoitteita, joihin ohjaajan työpanoksella pyritään, vaan se pikemminkin heikentää yksikössä asuvien ihmisten yksityisyyttä ja oikeutta viettää vapaa-aikaansa ilman ulkopuolisten aiheutonta puuttumista elämäänsä. Huomioon tulisi ottaa myös se, että usein kehitysvamman ja liitännäisvammojen vuoksi erittäin paljon tukea tarvitsevilla ihmisillä on vaikeutta ilmaista avun tarvetta esim. äännelelmällä tai elehtimällä. Tätä havainnointia ei yleensä voida riittävästi tehdä kameravalvonnan avulla.

Yöaikainen valvonta

Yöaikaisen valvonnan toteuttamisessa teknologisen ratkaisun avulla olennaista on ymmärtää, että se ei vähennä avun ja tuen tarvetta. Kun esimerkiksi kehitysvammaiselle ihmiselle myönnetään ympärivuorokautinen asumisen tuen palvelu, perusteena sille on välttämätön avun ja/tai tuen tarve ainakin toisinaan myös yöaikaan. Näihin tarpeisiin tulee kyetä myös tosiasiaa aina vastaamaan, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että tällaisessa yksikössä ei mahdollisesta teknisen valvonnan hyödyntämisestä huolimatta voi olla vain yhtä työntekijää yöllä vastaamassa kaikkien asukkaiden tarpeisiin, vaan usean asukkaan tarvitessa välttämätöntä apua tai tukea samaan aikaan sitä tulee kyetä heille antamaan. Tässä tulee huomioida myös se, miten kameravalvontaa kotirauhan suojaamisessa tiloissa on nykyisen kehitysvammalain 3 a luvun esitöissä sekä esim. eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä pidetty kehitysvammalain vastaisena. Tätä ei ole nyt tässä esityksessä mitenkään huomioitu. Jos kehitysvammalakiä haluttaisiin tältä osin muuttaa, se tulee tehdä riittävän selkeästi ja nimenomaisesti ja vaatii nähdäksemme tavoin eduskunnan perustuslakivaliokunnan arviointia.

Yöaikaisen valvonnan järjestämisen teknisen ratkaisun avulla tulee pohjautua eettiseen punnintaan siitä, miten valvonta voidaan toteuttaa asiakkaiden kannalta parhaalla tavalla. Esimerkkinä teknologisen ratkaisun hyödyistä tuomme esiin tilanteen, jossa aistiyliherkkä henkilö herää yöaikaisen työntekijän tarkistuskäyntiin ja ajan hahmottamisen vaikeuksien vuoksi luulee, että on aamu. Yöuni häiriintyy ja asiakas ahdistuu, kun aamutoimia ei aletakaan hänen kohdallaan tukemaan. Ilman herätystä hän olisi voinut nukkua rauhallisesti yli yön. Tällaisten ratkaisujen mahdollistaminen edellyttää, että esimerkiksi samassa asumisyksikössä asuvien asiakkaiden tarpeita tarkastellaan yksilöllisesti, ei kategorisesti.

Tällä hetkellä vahvinta tukea tarvitsevien vammaisten ihmisten ihmisen asumisen vaihtoehtoja on tarjolla todella niukasti, ja erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja todella vähän. Ehdotettu sääntely saattaa johtaa siihen, että näitä yksiköitä, joissa tarvitaan välttämättä ihmisen suorittamaa yövalvontaa, on vielä aiempaakin vähemmän.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Asiakkaan suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöön tulee edellyttää.

Esitysluonnoksen mukaan teknologisen ratkaisun käyttöönotto ei edellytä asiakkaan suostumusta. Tukiliitto katsoo, että jos teknologinen ratkaisu sosiaalihuollon toteuttamisessa voidaan ottaa käyttöön asiakkaan tahdon vastaisesti, kyseessä on asiakkaan perusoikeuksiin puuttuva toimi. Näissä tilanteissa teknologisten ratkaisujen käytön suhde esimerkiksi kehitysvammalain 3 a luvussa tarkoitettuihin rajoitustoimenpiteisiin ei ole selvä ja vaatii selvennystä. On kyseenalaista, voidaanko esitysluonnoksen mukaisesta asiakkaan tahdon vastaisesti tapahtuvasta teknologisen ratkaisun käytöstä säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Asia on välttämätöntä saattaa perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.

Edellä todetuista syistä Tukiliitto katsoo, että sääntelyn tulisi lähteä siitä, että teknologisen ratkaisun käyttö osana asiakkaan sosiaalihuoltoa edellyttää henkilön suostumusta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 9 §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa asiakkaan tahtoa teknologisen ratkaisun käyttämisestä on selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.

Asiakkaan suostumukseen perustuva sääntely toteuttaisi asiakkaiden itsemääräämisoikeutta sekä vammaispalveluiden kontekstissa vammaispalvelulain tarkoitusta.

Kun teknologinen ratkaisu avun ja tuen toteuttamisessa on tosiasiallisesti toimiva ja toteuttaa palvelulle määritellyjä tavoitteita, on todennäköistä, että vain hyvin vähän suostumuksia jää saamatta. Omaan kotiin tuotu teknologia, joka on asiakkaalle epämieluisa tai turvattomuutta tuottava, ei ole asianmukainen eikä yleensä tällöin myöskään käytännössä toimiva ratkaisu. Kun asiakas, jolla sinänsä olisi riittävät taidot teknologisen ratkaisun (esim. etäyhteyden) käyttämiseen, kieltäytyy sen hyödyntämisestä, tulisi tahdonvastaisen päätöksen sijaan etsiä syitä sille, miksi asiakas kokee ratkaisun epämieluisaksi tai soveltumattomaksi. Syynä voi olla esimerkiksi työntekijän käynnin tuoma turvallisuuden tunne, suurempi vaikeus ymmärtää ja tulla ymmärretyksi etäyhteyden kautta tai muu vuorovaikutuksen sisältö. Toiselle asiakkaalle taas esimerkiksi siirtyminen taksilla palvelun

toteuttamispaikkaan on stressaava kokemus, ja hän voisi hyötyä enemmän etätoteutuksesta. Nämä taustatekijät ammattilaisen tulee osata kuulla ja tulkita asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa huomioitaviksi seikoiksi, sekä tarjota sellaista ratkaisua, joka kokonaisuutena palvelee tilanteessa parhaiten.

Toisaalta esimerkiksi ikäihmisten ympärivuorokautisessa hoivassa on yleisesti käytössä erilaista teknologiaa, joka vastaa vaikkapa terveydenhuollossa käytettäviä laitteita. Olisi tästäkin näkökulmasta tarpeen tarkentaa, miten teknologia tässä lakiesityksessä määritellään, jotta asiakkaan suostumuksen merkitystä voidaan tarkastella riittävällä tarkkuudella.

Esimerkiksi kameravalvonnan tulee aina perustua asiakkaan tai tarvittaessa (huomioiden myös sosiaalihuollon asiakaslain 9 §) läheisen suostumiseen. Jos kameravalvonta voitaisiin ulottaa myös kotirauhan piirissä oleviin tiloihin asiakkaan tahdon vastaisesti tai hänen ollessaan kyvytön antamaan siihen suostumustaan, tämä on muutos verrattuna kehitysvammalain tämänhetkiseen sääntelyyn ja sen tulkintaan, mikä tulee yllä kerrotuin tavoin huomioida tässä esityksessä ja sen käsittelyssä.

On tärkeää, että muutoksenhaku ja siten oikeusturva edelleen mahdollistuu myös siltä osin, kun päätöksessä on kyse valinnasta teknologian hyödyntämisen tai fyysisesti paikalla työskentelevän työntekijän välillä. Asiakkaalla voisi olla esim. syytä hakea muutosta etäkäyntinä toteutettavaa palvelua koskevaan päätökseen toteutustavan osalta.

Vammaispalveluiden asiakkuus ja asiakasprosessit voivat olla vuosikymmeniä kestäviä. Teknologisten ratkaisujen käyttöä tulee siis säännöllisesti käsitellä osana asiakasprosessia huomioiden mm. uusien ratkaisujen kehittyminen tai asiakkaan tilanteen muuttuminen. Vammaisten henkilöiden asumisen tuen toteutuminen pysyvässä kodissa, ensisijaisesti asiakkaan toivomalla toteutustavalla ja YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan edellyttämällä tavalla edellyttävät, että asiakas ei joudu muuttamaan kodistaan uuteen asuntoon siksi, ettei hänen palvelujaan enää tilanteen muuttuessa voidakaan toteuttaa teknologisen ratkaisun avulla entisessä määrin. Teknologisen ratkaisun käyttämiseen suostuminen ei saa missään palvelussa olla juuri tiettyssä yksikössä tai nykyisessä asunnossa palvelun saamisen edellytys, vaan palvelusta päättämisen ja palvelun toteuttamisen yksityiskohtien tulee olla joustavia ja perustua asiakkaan tarpeisiin ja näkemyksiin.

Pidätkö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Tällä hetkellä teknistä valvontaa toteutetaan hyvin vaihtelevin tulkinnoin ja epäyhdenvertaisesti eri alueilla. Tilanteen selkeyttämiseksi on tarpeen säätää sen toteuttamisesta.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa?

Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Kehitysvammaisille henkilöille tarkoitetuissa palveluissa ei pääsääntöisesti ole tilanteita, joissa tulisi käyttää tallentavaa kameravalvontaa. Tarvetta voi olla julkiseksi tilaksi tulkittavissa paikoissa, kuten esim. sosiaalipalvelujen asiakastapaamisiin käytettyjen tilojen odotustilassa.

Pidätekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

Teknologian hyödyntämisen arviointi poikkeuksetta kaikissa asiakassuunnitelmissa ohjaa etsimään teknologista ratkaisua niihinkin tilanteisiin, joihin se ei asiakkaan tilanteen ja tarpeiden kannalta ole soveltuva. Teknologisen ratkaisun käyttämistä tulee arvioida tarvittaessa eli silloin, kun palvelutarvetta arvioitaessa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa on tiedossa todennäköisesti asiakkaan tarpeisiin nähden sopivia ja edun mukaisia toteutuksia. Arvioinnin sisältöä tulee myös tarkentaa siten, että se sisältää asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheistensä arvion teknologisen ratkaisun vaikutuksista suhteessa asiakkaan kokemiin tuen tarpeisiin ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseen sekä asiakkaan edellytyksistä tarpeen mukaan käyttää laitetta huomioiden erilaisten vammojen tuomat vaatimukset käytettävyydelle. Asiakkaan tulee myös saada riittävä kuvaus ratkaisun hyödyistä tai haitoista ja toteutuksen käytännöstä, ja hänellä tulee olla siihen tosiasiallisia valinnan mahdollisuuksia.

Yksi teknologinen ratkaisu on palvelun järjestäminen kokonaan tai osittain etäyhteyden kautta. Tätä toteuttamistapaa ei tule valita ilman asiakkaan/läheisen asian vaikutuksineen riittävästi ymmärtäen antamaa suostumusta sekä myös arviota siitä, että toteutustapa on asiakkaan edun mukainen ja vastaa asiakkaan palveluille asettamiin tavoitteisiin. Näkemystä on myös voitava muuttaa myöhemmin. Etätoteutusta ei voi asettaa palvelun saamisen ehdoksi.

Pidätekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

Vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tuen kokonaisuuteen kuuluvat palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia. Tässä tilanteessa myös turva-auttamispalvelun tulee olla maksutonta.

Jos tämä maksu muiden asumisen palveluiden osalta otettaisiin käyttöön, asiakkaiden oikeusturva edellyttää, että sen perusteista säädetään tarkemmin tavalla, joka estää kohtuuttoman korkeat maksut. Tärkeää on myös nostaa esiin hyvinvointialueen velvollisuus huojentaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 11 §:n mukaisesti toimeentulon edellytyksiä vaarantavia maksuja sekä vammaisten asiakkaiden osalta myös vammaispalvelulain 2.4 §:n ns. suojasäännös tilanteisiin, joissa vammaiselle henkilölle järjestetään palveluita yleislain, kuten sosiaalihuoltolain, perusteella.

Pidätekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

-

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

-

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Kyllä

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Teknologiainvestoinneista ja ylipäättään teknologian hyödyntämisestä aiheutuvat kustannukset eivät saa siirtyä asiakkaan maksettavaksi. Tällaisia ovat esim. laitteiden hankinta, ylläpito ja muu päivittäminen, välttämättömät verkkoyhteydet, varaosa- ja huoltokulut, teknologisen palvelun mahdollinen ulkoistus. Riskinä on, että teknologian hyödyntämiseen liittyvät kustannukset valuvat osittain osaksi esimerkiksi vammaisten henkilöiden asumisessa perittävää ylläpitomaksua. Tulkinnasta olisi tärkeää olla nimenomaista sääntelyä. Esim. vammaisen henkilön asumisen tuen on oltava tarvittavan avun ja tuen osalta maksutonta kaikilta osin, ml. kiireellinen turva-auttaminen tai koneellinen lääkejakelu.

Jos esim. teknologista sovellusta käytetään asiakkaan oman puhelimen välityksellä, on tärkeää, että käyttämiseen riittää tavanomainen, kaikkien käytössä oleva malli, eikä asiakkaan missään tilanteessa edellytetä hankkivan sen käyttöä varten erikoislaitetta. Ohjausta tarvitaan myös siihen, kuka kustantaa mahdolliset tarvittavat verkkoyhteydet asiakkaalla, joka ei muuten niitä ole hankkinut tai käyttänyt. Kehitysvammaiset ihmiset ovat hyvin vähävaraisia, eikä muutoin maksuttoman palvelun käyttämisestä aiheutuva teknologian käyttämisen aiheuttama kustannus saa koitua heidän maksettavakseen tai nostaa mahd. perittävää asiakasmaksua. Hyvinvointiteknologian hyödyntämisessä tavoitellaan kustannusten vähentämistä pienentämällä henkilöstön tarvetta. Teknologian käyttäminen ja siihen tarvittavat investoinnit kuitenkin aiheuttavat kustannuksia, jotka eivät saa siirtyä asiakkaalle.

Jotta teknologisia innovaatioita tosiasiallisesti kehitettäisiin ja otettaisiin käyttöön, tulisi hyvinvointialueille ja palveluntuottajille tarjota tarkoitukseen soveltuvaa rahoitusta.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

Ehdotuksessa tulisi selventää teknologian määritelmää, vaikka sen tyhjentävä määrittely myös tulevaisuuteen sopivalla tavalla lienee vaikeaa. Teknologian hyödyntämistä on ehdotuksessa hyvin niukasti määritelty, eikä käytännön tilanteissa aina ole selvää, mikä on esimerkiksi apuväline,

terveydenhuollon laite tai asunnon muutostyö ja mikä taas muu tekninen palvelujen toteuttamisen ratkaisu.

Mitoitukseen liittyvissä tarkoissa luvuissa on se esityksessäkin esiin tuotu ongelma, että hyöty konkretisoituu vain suurissa, yli 20 asiakkaan yksiköissä. Vaikka mitoitusmäärittelyä ja sen alentamista teknologian hyödyntämisen perusteella ei ehdoteta vammaisten asumisen tuen palveluihin, ehdotus lisää entuudestaan painetta rakentaa mahdollisimman isoja yksiköitä, kun mitoituksessa saatava hyöty konkretisoituu vastaa riittävän suurissa asumisyksiköissä. Tällainen laitosmaisen asumisen rakentamisen kehitys on vastoin Suomea sitovan YK:n vammaissopimuksen mukaista luopumista laitospaikkaisesta asumisesta, josta esimerkkinä YK:n vammaiskomitean laatimissa yleiskommenteissa mainitaan esimerkiksi suhteettoman suuri vammaisten ihmisten määrä samalla asuinalueella. Mitoituksen alenemista tulisikin siksi tarkastella sidoksissa työntekijän tekemän työn asiakasmäärään, eikä suhteessa tiettyyn yksikkörakenteeseen.

Ehdotuksesta kokonaisuutena puuttuvat selkeästi kuvatut eettiset periaatteet, joiden pohjalta teknologisten ratkaisujen hyödyntämistä tarkastellaan erilaisissa tilanteissa. Teknologian käytön eettiset kysymykset ovat keskeisiä ja niitä pitää tarkastella huolellisesti: on varottava yksisilmäistä luottamista teknologiaan ja palveluiden liiallista ohjaamista tiettyyn suuntaan. Tehokkaat tekniset ratkaisut eivät välttämättä tue ihmisten hyvinvoinnille tärkeitä asioita, kuten itsemääräämisoikeutta, yksityisyydensuojaa, sosiaalisia suhteita, toisen ihmisen läsnäoloa ja kosketusta. Myös ehdotuksen suhdetta parhaillaan meneillään olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteiden määrittämiseen tulisi tarkastella ja sovittaa näiden hankkeiden eettiset lähtökohdat toisiinsa.

Esityksessä on vain hyvin kapeasti käsitelty vammaisten ihmisten tai lasten oikeuksien näkökulmia, ml. arvioitu ehdotuksen heihin kohdistuvia vaikutuksia. Näitä näkökulmia on mahdollista laajentaa mm. osallistamalla vammaisjärjestöjä jatkokeskusteluihin ja huomioimalla Mannerheimin Lastensuojeluliiton antaman lausunnon sisältöjä. Esitys painottuu lähinnä ikäihmisten elämän loppuvaiheessa tarvitsemaan hoitoon ja huolenpitoon, vaikka teknologisia ratkaisuja voitaisiin tämän ehdotetun sääntelyn nojalla käyttää laajasti kaikessa sosiaalihuollossa. Huolellista arviointia edellyttävät lapsen oikeuksien sopimus ja YK:n vammaisyleissopimus etenkin, kun ehdotuksessa on kyse erityisen perusoikeusherkästä sääntelystä.

Saarinen Anne
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry